

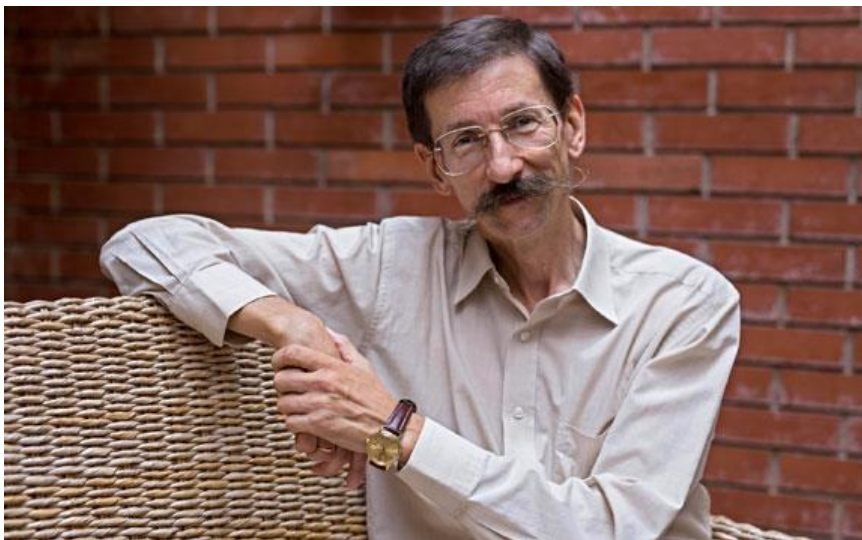
2018. augusztus 31., péntek –

Az embermentő

Nekem kötelességem emberségesnek lenni – mondta Batizfalvy Nándor, a volt rendőr, aki zsidók ezreit mentette meg, mégis a háborús főbűnösök listájára tették

Kő András – 2018.08.31. 01:07

Drámai dokumentumfilmet tűzött műsorára a Duna World. Szeptember 2-án, vasárnap este vetítik Mudry Péter filmrendező alkotását (a második és a harmadik részt a következő két vasárnapon) egy embermentőről, akit Batizfalvy Nándornak hívtak. Egy Svájcban élő, ma már idős magyar zsidó asszony addig nem nyugodott, amíg meg nem találta azt az embert, akinek édesanyjával együtt az életüket köszönhatték. Ő volt mindennek az elindítója, a rugója. Alább a film rendezőjével beszélgettünk.

Mudry Péter szerint filmjével újabb lépést tehetünk, hogy helyére tegyük a magyar történelmet (Fotó: Bodnár Patrícia)

– A film címe így hangzik: Emberségesnek lenni kötelességem. Kitől származik az idézet?

– Batizfalvy Nándortól, filmem főhősétől, aki a második világháború alatt sok embert, köztük zsidót mentett meg. Egy alkalommal, 1943 körül, amikor egy zsidó családot hozzásegített az ország elhagyásához – repülőjegyet szerzett nekik és kikísérte őket a budaörsi repülőtérre – a családfő borítékban át akart

adni neki negyvenezer pengőt, hogy így köszönje meg a kijuttatásukat. Batizfalvy azonban elhárította magától a pénzt, és azt mondta: „Adják oda azoknak, akik megsérültek a háborúban, megvakultak, vagy elvesztették a végtagjaikat; nekik nagyobb szükségük van rá. Nekem emberségesnek lenni kötelességem.”

– Honnan tudja, hogy ez így történt?

– A Batizfalvy Nándorhoz írt mentesítő levelek sorából tudom, tudniillik amikor Svájcban perbe fogták – Magyarországon a népbíróság háborús főbűnösként tartotta és tartja ma is nyilván –, és gyűjtötték ellene a terhelő bizonyítékokat, ilyet nemigen találtak, ellenben nagyon sok őt mentő levél érkezett, és az a család is, amelyiket repülőgéppel kijuttatott, leírta, hogyan utasította vissza a szóban forgó összeget. A film címéül választott mondat annyira megragadta őket, hogy megjegyezték és idézték. Batizfalvy Nándor hagyatékában megtalálható ez a levél.

– Hogyan kerül Batizfalvy neve most, annyi év után a nagyközönség elé?

– Az érdem Róna Ágotáé, egy svájci kis faluban élő, idős, nyolcvan év fölött járó zsidó asszonyé, akit tizennégy évesen az édesanyjával együtt mentett meg Batizfalvy. Hatvan évig azonban nem tudták, ki az a rendőrtiszt, akinek az életüket köszönhetik. Viszont minden évben megemlékeztek az ismeretlen magyar rendőrkapitányról. Hatvan év elmúltával Róna Ágota úgy gondolta, neki mindenképpen, még életében meg kell tudnia az ismeretlen ember kilétét. Levelet írt a különböző embermentőkkel foglalkozó intézeteknek, de nem válaszoltak neki. Az asszony azonban kitartó volt, és idős kora ellenére remekül kezelte a számítógépet. Egy New York-i intézetnek is küldött levelet, amelyben feltette a kérdést: ki lehetett az a rendőrkapitány, aki 1944. november végén megmentette az életüket. Fél évvel később kapott tőlük választ, melynek során megírták, hogy tudomásuk szerint kik voltak azok a rendőrtisztek, akik abban az időben Budapesten szolgáltak. A levélben fényképeket is mellékeltek. És Róna Ágota felismerte Batizfalvy Nándort, a megmentőjüket!

– Nagy pillanat lehetett.

– Elmondása szerint is az volt. Izgalom lett rajta úrrá és elkezdett kutatni Batizfalvy után. Kiderült, sok mindent lehet tudni róla. Az első komolyabb anyagra Svájcban lelt rá, ugyanis – ahogy mondtam – Batizfalvyt ott perbe fogták a „hálás” megmentettek...

– Mikor? És milyen indokkal?

– Amikor az embermentő 1945 elején a szovjet csapatok, a Gestapo és a

nyilasok elől Svájcba menekült. Az a Carl Lutz adott neki a beutazáshoz szükséges iratokat, aki a vészkorszak idején, svájci alkonzulként, Batizfalvy segítségével, magyar zsidók tízezreit mentette meg bravúros hivatali trükkökkel és bátor fellépésével. Batizfalvy Svájcban menekülttáborba került, ahol néhány szintén oda menekített zsidó felismerte. Egyesek azt mondták, hogy a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóságból ismerik, mások pedig Kőrösmezőről véltek emlékezni rá. Batizfalvy mindkét helyen volt, mint a KEOKH tisztviselője. Kőrösmezőről csak annyit, ez volt az a hely, ahová 1941-ben, közel húszezer orosz és lengyel zsidót szállítottak, hogy kitelepítsék őket a honvédség által megszállt magyar katonai közigazgatású szovjet területre. Azokat, akik a KEOKH határozata értelmében nem tudták bizonyítani magyar állampolgárságukat, és ellenük jogerős kiutasítási határozatot hoztak. Kiderült azonban, hogy – helyi túlkapások következtében – magyar állampolgárokat is Kőrösmezőre szállítottak. Batizfalvyt a helyszínre küldte hivatali főnöke, Siménfalvy Sándor, hogy szüntesse meg a törvénytelenéseket, és ő körülbelül kétezer magyar állampolgár kitelepítését akadályozta meg. Köztük elsősorban idős vagy beteg emberek voltak, kisgyermekes édesanyák, valamint egy teljes szerelvény kitelepítésre szánt magyar zsidó.

– Batizfalvy Nándor svájci perét mi robbantotta ki?

– Feljelentették, hogy ő volt a zsidók pusztulásának egyik okozója. A feljelentésben így fogalmaztak: „Tudom, mert lehetett hallani...” Semmilyen bizonyíték nem volt, de a szóbeszéd alapján megjelent egy újságcikk, amely kipellengérezte a svájci ügyészséget: miért hagyják, hogy egy náci tömeggyilkos a menekülttáborban gondtalanul éljen. A következmény az lett, hogy Batizfalvyt letartóztatták és vád alá helyezték, illetve elkezdték kivizsgálni az ügyét. Mialatt a vizsgálat folyt, Batizfalvynak lehetősége nyílt arra, hogy leveleket írjon azoknak a személyeknek, akikről tudta, hogy a megmentőjük volt, másrészt kapcsolatban állt olyan emberekkel, akikről tudta, hogy igazolni fogják a tevékenységét. Az igazolások eljutottak a svájci hivatalos szervekhez, s a végén megszületett az ítélet.

– Felmentették?

– Igen. Elfogadták Batizfalvy védekezését, sőt megadták neki a svájci tartózkodási engedélyt és ügyészi védelem alá helyezték. A kommunista magyar állam ugyanis „háborús bűnösként” a kiadatását kérte. Az akkori szovjet irányelvek szerint azokat is a háborús bűnösök közé tették, akik életük kockáztatásával kiálltak Magyarország függetlenségéért, ezért a kialakítandó szovjethatalom ellenfelei lettek!

– Svájc kiadta Batizfalvyt?

– Nem adta ki, mert úgy vélekedett, hogy nem nevezhető háborús bűnösnek. A politikai nyomás azonban hatott a svájci államra is, ezért nyíltan megmondták neki, hogy nem tudják, meddig képesek megvédeni. Azt tanácsolták Batizfalvynak, hogy amikor teheti, hagyja el Svájcot, és lehetőleg a tengerentúlra vándoroljon ki.

– Bekövetkezett?

– Igen, de közben még történt egy és más. Batizfalvyt a svájci állam kártalanítani akarta, minthogy a jogi diplomáját nem fogja tudni használni és valamiből el kell tartania a családját. Éppen ezért beírátták Svájc leghíresebb séfjéhez egy mesterszakács tanfolyamra, amelyet el is végzett s oklevelet szerzett. És bizony, ebből tartotta fenn a családját. Majd amikor lehetővé vált, kivándorlási igényét is benyújtotta. Elsőnek Argentína vállalta a befogadását. Kalandos úton kiutaztak az Andok lábához, és Santiago de Jujuy városában Budapest néven éttermet nyitottak. Tizenöt évig ez az étterem volt a megélhetési forrásuk. Később az Egyesült Államokban élő Slachta Margit szerzetesnő, az első magyar női képviselő segítségével át tudtak vándorolni az Államokba.

– Tudjuk-e, hogy Batizfalvy Nándor hány zsidót mentett meg?

– Bizonyára lehet összevetést végezni. Több ezerre tehető a számuk. A nyilasok 1944 novemberében a zsidókat Budapesten, a lóversenypályán vagy az óbudai téglagyárban gyűjtötték össze, hogy gyalogmenetben a német határra küldjék őket, harckocsik ellen árkot ásni. Batizfalvy Nándor felváltva járt mind a két helyre. Keresett valamilyen indokot, hogy kiemeljen embereket. Többnyire megkérdezte, kinek van valamilyen követségtől mentesítő irata, bármi, amire lehet hivatkozni. Egy ilyen akció során nagy lendülettel, nagy magabiztossággal és fegyveres rendőrökkel jelent meg a Kerepesi úti lóversenypályán, ahol több tízezer ember volt összegyűjtve. Sugárzott belőle a magabiztosság és a jóság, úgyhogy Róna Ágota édesanyja odament hozzá, és azt merete mondani neki, hogy: „Mi keresztények vagyunk.” Batizfalvy rájuk nézett, „ismerem őket” – mondta, majd kivitte őket a Kerepesi útra, és felültette őket egy villamosra. Ő pedig megfordult és visszament a lóversenypályára. A csodatevő eltűnt. Hegyeshalomba utazott, a gyalogmenetek átadó állomására, ahonnan még legalább ezer embert mentett ki, amiért az ottani parancsnok feljelentette!

– Mit tudunk Batizfalvy családjáról?

– Két lánya született, egyébként 1944 karácsonya előtt őket is kimenekítették, akkor a nagyobbik lány négy, a kisebbik két éves volt. De hiába volt náluk Carl Lutz menlevele, a svájciak nem akarták beengedni őket. Csak amikor a

nagyobbik lány elájult a nyílt utcán, akkor kaptak zöld utat. Mind a ketten élnek, Los Angelesben. Többször találkoztam velük, ők is megengedték, hogy a hagyatékhoz hozzáférjek. Sokat segítettek a három év alatt, amíg a film készült.

– Ha Róna Ágota nem ilyen szenvedélyesen keresi megmentőjüket, talán eltűnik a magyar történelemben a Batizfalvy név.

– Nem teljesen. De csak negatív jelző maradt volna róla. A népbírói tárgyalások ugyanis úgy zajlottak, hogy a kihallgatók félig agyonverték a gyanúsítottakat. Különösképpen, ha olyan helyen szolgáltak, mint a KEOKH. Kiss Árpád például, aki egyébként nem volt egy grállovag, de annyi bátorsága volt, hogy levelet írjon a bíróságnak, hogyan kínozták folyamatosan a népbírói kihallgatások során; megnevezte a nyomozóját is, aki verte, és közölte, hogy az összes vallomása érvénytelen. Az ötödik aláírása a „vallomásán” már olvashatatlan krikszkraksz volt. És ezekben a vallomásokban terhelő dolgokat mondott egyebek mellett Batizfalvy Nándorra is. Történetesen azt, hogy ő találta ki az egész kőrösmezői deportálást, ami természetesen nevetséges állítás.

– Hogy lett a történetből film?

– Róna Ágota felkutatta a svájci eljárás német és francia nyelvű jegyzőkönyveit, lefordította, illetőleg lefordíttatta, majd miután felvette a kapcsolatot Batizfalvy leszármazottaival, nekik is elküldte a dokumentumokat. Továbbá elküldte annak az iskolának, amelyről kiderítette, hogy Batizfalvy Nándor és ikertestvére oda járt, azaz a Villányi úti budai Ciszterci Gimnáziumba. Igaz, az 1910-es évek végén, és az 1920-as évek elején a Villányi úti épület még nem állt, a gimnazisták a Váli utcai állami iskola egyik szárnyában kaptak helyet. Róna Ágota azt akarta, a nagyvilág is tudja meg, hogy élt egy Batizfalvy Nándor nevű embermentő, ezért vette fel a kapcsolatot az iskolával. Párdányi Miklós, aki a történelemtanárom volt, akkor már, mint nyugdíjas igazgató, sokat visszajárt az iskolába, találkozott az embermentő történetével, és tudta rólam, hogy én éppen egy ilyen filmet készítek, ezért megkérdezte: érdekelné-e a téma. S amikor megismertem, hogy miről van szó – akkor, 2014-ben éppen egy márványtáblát avattak a félemeleten, a tanári folyosó előtt Batizfalvy Nándor emlékezetére –, azonnal Róna Ágotához fordultam, aki itt volt a márványtábla avatásakor, hogy engedélyezi-e egy film elkészítését. Ő ennek nagyon örült, és minden anyagot a rendelkezésemre bocsátott. Megadta a Batizfalvy-család elérhetőségét, és hozzáférhettem a 2030-ig titkosított hagyatékhöz. Kutattam az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában is.

– Ott is talált dokumentumokat?

– Igen. Így derült ki, hogy Batizfalvy Nándort a háborús főbűnösök listájára tették.

– Önnek mit jelent, hogy egy pályázatból eredően ezt a dokumentumfilmet meg- csinálhatta?

– Egy újabb kis lépést tehattünk annak irányában, hogy a helyére tegyük a magyar történelmet. A valóság ugyanis sok esetben csorbát szenved, és mindent el kell követnünk, hogy az igazat feltárjuk. Nagyon kell arra vigyáznunk, hogy azt a gondolkodásmódot próbáljuk megértetni, ami ebben az időben az emberek sajátja volt. Ha valaki azt mondta, holnap ezt és ezt megteszem, arra mérget lehetett venni. Ma csak ötven százalék esélyünk van erre. Akik abban az időben ezeket az önfeláldozó tetteket végrehajtották, kivétel nélkül istenhívők voltak, és a hittől tántoríthatatlanná váltak.